

תפלת שמונה עשרה קודם הקינות. ע"כ. לפיכך צדקו המחזירים עטרה ליושנה. וראה בשו"ת בית דוד (חלק או"ח סימן שלז), ובשו"ת דבר משה (סימן לח), ובספר איי הים (דף סב ע"א). וכן נהגו בכמה בתי כנסת חשובים ברחבי ארצנו הקדושה. ויפה נהגו. ובמקום שנהגו כדברי מרן השלחן ערוך ימשיכו במנהגם להניח תפילין במנחה. ועל כיוצא בזה אמרו בפסחים (נ:): לעולם אל ישנה אדם במקום שנהגו מפני המחלוקת. ונהרא נהרא ופשטיה. והשי"ת יהפוך לנו את הצום החמישי לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו.

סימן סח

שאלה: השומע פליחות בביתו דרך הרדיו בשידור חי, האם חייב לענות אמן אחר הקריש שאומר השליח צבור, והאם חייב גם כן לענות י"ג מדות עם הצבור?

תשובה: במסכת סוטה (דף לח:), אמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. והסבירו התוספות במסכת ראש השנה (דף בז סוף ע"ב), שהכוונה לומר שאם שומע קדושה ואמן יהא שמיא רבה מהצבור, עונה עמהם, ואין המחיצה מפסקת למונעו מלענות עם הצבור. וכן כתבו התוספות פסחים (דף פה:). ולכאורה לפי זה גם כאן שהוא שומע דברים שבקדושה צריך לענות עם הצבור. אולם בבית יוסף אורח חיים (סימן נה), כתב בשם רבינו הגדול רבי יצחק אבוהב בשם הירושלמי, שאם יש טינופת או עבודה זרה מפסקת בינו לבין הצבור לא יענה עמהם. וזו לשון מרן השלחן ערוך (סימן נה סעיף כ): היו עשרה אנשים במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה אפילו מי שאינו עומד עמהם יכול לענות, ויש אומרים שצריך שלא יהיה מפסיק דבר שאינו נקי או עבודה זרה. ע"כ. ובהגהות לכושי שרד הבין שדעת מרן לפסוק להקל, ושלא כדברי היש אומרים, אלא כדעה ראשונה שהובאה בשלחן ערוך בסתם, ולכן אין עבודה זרה וטינופת מפסיקים. וכן כתב בשו"ת דברי יששכר (סימן ו') כדברי הלבושי שרד. וראה עוד במשנה ברורה (ס"ק סב). אולם אין דבריהם מוכרחים, והעיקר כמו שכתב הרב רבי יעקב סופר בכף החיים (ס"ק צה) שגם מרן השלחן ערוך סובר כדעת היש אומרים, שהיא הלכה פסוקה ודעה מוסכמת מכל הפוסקים, ואינה באה לחלוק על הדעה הראשונה שהובאה בסתם, אלא באה לפרש. גם הגאון רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' (סימן עב), חשב מתחילה לומר שדעת היש אומרים היא שלא כהדעה הראשונה שהובאה בסתם, ואם כן הלכה כסתם, ושוב העיר מדברי הפרי מגדים בכללי הוראת איסור והיתר בתחילת יורה דעה, שבכגון זה אין דעת היש אומרים להלוק אלא

לפרש דעה ראשונה. ואם כן הלכה היא. ועל פי זה דן שהשומע ברכה מחבירו דרך הטלפון, לא יענה אחריו אמן, משום שמסתמא ישנה טינופת או עבודה זרה מפסקת בין חבירו לבינו. ולפי זה גם בנידון שלנו אין לו לענות קדיש וי"ג מדות עם הצבור. אולם דעת הגאון רבי אליהו מווילנא במעשה רב (סימן מז), שמבית לבית השומע קדיש וקדושה ואמן יכול לענות עם הצבור, אפילו כשיש בינתיים הפסק של טינופת או עבודה זרה, כיון שאינו רואה. וכן מתבאר בשו"ת שער שלמה זוראפה (סימן קה). וכן העלה הגאון ממונקאטש שם בסוף דבריו, לגבי השמוע ברכת חבירו דרך טלפון. והן אמנם הקול הנשמע דרך הרדיו, איננו הקול הטבעי היוצא מפי השליח צבור, אלא הוא קול הבא על ידי זרם חשמלי באמצעות ממברנא, ואין לדמותו לשומע מתקליט של גרמופון שבודאי אינו עונה אמן אחר ברכותיו, וכמבואר בתשובת הגאון רבי חיים ברלין שהובאה בשו"ת אהלי אהרן חלק ב' (סימן סד), וכן פסק בשו"ת פרי השדה חלק ג (סימן צא אות ג). אכן החילוק מבואר, ששם הקול של המדבר נפסק מכבר, ופנים חדשות באו לכאן, כשהוא שומע מהתקליט, שאינו בר-חיובא, וכפים מעץ יעננה. אבל השומע מהרדיו בשידור חי, סוף סוף ברור שבאותה שעה הצבור עומדים במקום מסויים ואומרים קדיש וי"ג מדות וכדומה, לפיכך נראה שרשאי לענות עמהם. והרי זה דומה למה שאמרו בסוכה (נא :) במעשה של בני אלכסנדריא של מצרים שהיה שם קהל רב ולא היו יכולים כולם לשמוע מפי השליח צבור את הברכות, והיו מניפים בסודרים כדי שידעו חתימת הברכות ויענו אמן. והסבירו התוספות שם וכן בברכות (מז). שאין זה בכלל אמן יתומה, הואיל והיו יודעים באיזו ברכה השליח צבור עומד, ורק לא היו שומעים אותו. וראה בשלחן ערוך אורח חיים (סימן קכד סעיף ח). והוא הדין כאן שהוא שומע הקדיש ויודע על מה שהוא עונה אמן רשאי לענות. והרה"ג רבי יעקב משה טולידאנו בשו"ת הים הגדול (סימן כט) כתב גם כן שיש לחלק בין השומע ברכה מתקליט של גרמופון, שאינו עונה אחריו אמן, מפני שכבר פסק כח האיש המברך שהוא בר-חיובא, והקול היוצא מן התקליט אינו אלא כחיקוי ומעשה קוף בעלמא, ויש להמליץ על זה לשון חז"ל (בבא מציעא נט :) אין משגיחין בבת קול. לבין השומע ברכה דרך הרדיו או הטלפון, שצריך לענות אמן, שאין ריחוק המקום מעכב, ולא עוד אלא שאם כיון המברך להוציא ידי חובתו ונתכוון גם הוא לצאת ידי חובה, יוצא ידי חובתו בברכה ששומע דרך הרדיו והטלפון. עד כאן דבריו. אולם אף על פי שמצאתי לו חבר בסברא זו שכתב שיכול לצאת ידי חובתו בשמיעת הברכה מחבירו דרך הרדיו, בספר הלכה למשה (סימן ו' ס"ק עב) שכתב, שהשומע קידוש מחבירו בליל שבת ויום טוב דרך הרדיו שהוכן על ידי שעון אוטומטי, (אף על פי שאינו רשאי לעשות כן לכתחילה) יוצא ידי חובתו, ושכן הדין בשומע מגילה מחבירו

דרך הרדיו. אולם לפי מה שנתבאר בדברינו נראה להלכה שאינו יוצא ידי חובתו בברכה זו מכיון שלא שמע הברכה במישרין מפי אדם בר חיובא, אלא באמצעות הממברנא שברדיו, שהוא מכשיר הקולט את קול האדם. והגאון רבי יהודה ליב צירלסון בשו"ת מערכי לב (עמוד תעז) אסר לענות אמן וקדושה וברכו אחר מי שמשמיע קולו דרך הרדיו, שמסתמא לא נעשה לשם שמים אלא להשמיע קולו הנעים, והוא בבחינת מה שאמרו בפסחים (נז). שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, ובסנהדרין (דף קא.) אמרו, הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו כמין זמר, התורה חוגרת שק עליו ואומרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו לצים כו'. לפיכך פיגול הוא ולא ירצה לעבודת ה' ואין לענות אחריו אמן וקדושה וברכו. ע"כ. וראה עוד בשו"ת ביכורי יעקב זריהן (סימן א' וב'). אולם בנידון שלנו שההקלטה בשידור חי נעשית בבית כנסת, על ידי שליח צבור וקהל בני תורה, האומרים סליחות בכובד ראש ובדרך הכנעה ותחנונים, לא שייך הטעם הנ"ל, ולכן יש לענות אחר השליח צבור אמן וי"ג מדות. ואף שבשו"ת פני מבין (חלק אורח חיים סימן קג) פקפק בזה על פי ההלכה שבשלחן ערוך (סימן נה) שאם יש טינופת מפסקת אין לענות אמן, אלא שסיים שמכל מקום בשעת הדחק יש לסמוך על הדעה הראשונה שבשלחן ערוך להקל. וכן כתב בשו"ת חלקת יעקב חלק א' (סימן נט). וראה עוד בשו"ת שערי דעה (סימן ב), ובשו"ת צל"ח החדש (סימן א), ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (סימן קכה). ובשו"ת משפטי עוזיאל מהדורא תנינא לאורח חיים (סימן לד סעיף ג). ובשו"ת ירך יעקב (סימן נד). ובשו"ת ירושת פלטה (סימן י). אבל כבר נתבאר שכל שהוא שומע ברכת חבירו בביתו לכל הדעות אין הטינופת מפסקת, וצריך לענות אחריו אמן, אלא שאינו יוצא ידי חובתו, הואיל ולא שמע הברכה מפי אדם בר-חיובא, כדי שנאמר עליו שומע כעונה. וכן פסק ידידנו הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך שליט"א, והובאו דבריו בשערים המצויינים בהלכה (עמוד פא).

בפיקוח: השומע סליחות וי"ג מדות דרך הרדיו בשידור חי, עונה אמן וי"ג מדות. אבל השומע קידוש או מקרא מגילה מהרדיו, אינו יוצא ידי חובתו, שחייב לשמוע מפי אדם בר-חיובא, ולא דרך גלי האתר. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.